

Siyaset Sosyolojisi ve Coğrafya İlişkisi Bağlamında Siyasi Roman Analizi: İnce Memed Romanları*

Analysis of Political Novels in The Context of the Relationship of Political Sociology and Geography: İnce Memed Novels

ÖZET

Her türlü insan etkinliği hiç kuşkusuz bir mekânda (space), coğrafyada oluşur. Siyasal etkinlikler de coğrafyadan bağımsız değildir. Coğrafya, bir bölgedeki siyasal etkinliklerin sınırını belirlerken, siyasal etkinlikler de bölgesel anlamda bir coğrafyadaki üst yapı kurumlarını şekillendirir. Bu anlamda siyaset sosyolojisi, siyasal etkinliklerin; olaylar, olgular, ilişkiler, gruplar ve kurumların yapısını, bir başka deyişle bütün bunların anatomisini inceler. Coğrafya bilimi, tüm siyasal etkinlikleri belli bir mekân üzerinde analiz ederek inceler. Coğrafi koşulların rolü, siyasal kararların coğrafyaya etkileri ve sonuçları hem siyaset sosyolojisi hem de kültürel coğrafyanın önemli bir alanı siyaset coğrafyası için önemlidir.

Bu makalede 1930'lu yıllarda Çukurova ve Toroslarda egemen olan siyasal yapının Yaşar Kemal'in İnce Memed romanları üzerinden analiz edilmesi amaçlanmıştır. Siyaset sosyolojisi ve siyaset coğrafyası okumalarına katkı sağlamasını düşündüğümüz bu çalışma, aynı zamanda hem sosyolojik hem de coğrafya temelli bir edebiyat okumasıdır. Araştırmada, İnce Memed romanlarında konu edinilen siyaset sosyolojisi temalı; siyasal şiddet, irtica, jakobenizm, feminizm gibi kavramlar siyaset ve coğrafya açısından çözümlenmiş ve yorumlanmıştır. Çalışma aynı zamanda edebiyat sosyolojisi açısından eleştirel okuma niteliğindedir. Siyaset, siyasal topluluklar ve coğrafya arasındaki ilişkiler mekânsal bağlam üzerinden analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İnce Memed, Siyaset Sosyolojisi, Edebiyat Sosyolojisi, Coğrafya, Siyasi Roman

ABSTRACT

All kinds of human activities undoubtedly occur in a space, geography. Political activities are also not independent of geography. While geography determines the boundaries of political activities in a region, political activities shape the superstructure institutions in a geography in the regional sense. In this sense, political sociology, political activities; It examines the structure of events, facts, relationships, groups and institutions, in other words, the anatomy of all these. The science of geography analyzes all political activities on a certain place. The role of geographical conditions, the effects and consequences of political decisions on geography are important for both political sociology and political geography, an important area of cultural geography.

In this article, it is aimed to analyze the political structure that dominated Çukurova and the Taurus Mountains in the 1930s through Yaşar Kemal's İnce Memed novels. This study, which we think will contribute to political sociology and political geography readings, is also a sociological and geography-based literature reading. In the research, the theme of political sociology, which is the subject of İnce Memed novels; Concepts such as political violence, reactionaryism, Jacobinism, and feminism have been analyzed and interpreted in terms of politics and geography. The study is also a critical reading in terms of literary sociology. The relations between politics, political communities and geography are analyzed through spatial context.

Keywords: İnce Memed, Political Sociology, Literature Sociology, Geography, Political Novel

GİRİŞ

Arapçada tımar etmek, Latince polis anlamına gelen siyaset, egemen olmak ve yönetme amaçlı düzen tesis etme uğraşlarının tümüne verilen bir addır. Kavramın daha geniş anlamda açılımı şu şekilde yapılabilir: Siyaset, toplumu oluşturan bireylerin, sosyal grupların, sosyal sınıfların var olma nedenlerini ve farklılıklarını koruyarak bir arada yaşamalarına olanak sağlayacak şekilde toplumsal sorunları konuşabilme, toplumsal sorunlar üzerinde anlaşabilme ve uzlaşma aracıdır. Her uzlaşma aynı zamanda bir çatışmadır. Her çatışma, görünüşte ne kadar katı ve sert olursa olsun, belirli bir düzeyde uzlaşma ile sonuçlanır. Çatışma, güçler dengesini oluşturur; verilen ödümler ve oluşan mevcut dengeye göre yapılan paylaşımlar siyasal sistemi oluşturur. (Kışlalı, 2010).

Siyaset sosyolojisi, siyasetin toplumsal koşullarıyla ilgilenir. Bir toplumsal kurum ve devlet örgütlenmesi olan siyasetin toplumdaki diğer olay ve olguları, kurum ve kuruluşları, sosyal grupları nasıl etkilediğiyle ilgili analizler yapar. Siyaset, sadece sosyolojinin değil, diğer sosyal bilimlerin de ilgi alanıdır. Coğrafya bilimi de siyaseti konu edinir. Siyaset coğrafyası, bir taraftan coğrafi koşulların siyaset kurumu üzerindeki etkilerini, diğer taraftan siyasi kararların ve karar alma süreçlerinin coğrafi ortama etkilerini ve bunların sonuçlarını inceler. Siyaset coğrafyası,

Galip Uyar¹
Eren Yürüdü²

How to Cite This Article

Uyar, G. & Yürüdü, E. (2023).
“Siyaset Sosyolojisi ve Coğrafya
İlişkisi Bağlamında Siyasi Roman
Analizi: İnce Memed Romanları”,
Journal of Social, Humanities and
Administrative Sciences,
9(64):2818-2832. DOI:
[http://dx.doi.org/10.29228/JOSH
AS.69711](http://dx.doi.org/10.29228/JOSH
AS.69711)

Arrival: 27 March 2023
Published: 31 May 2023

International Journal of Social,
Humanities and Administrative
Sciences is licensed under a
Creative Commons Attribution-
NonCommercial 4.0 International
License.

This journal is an open access,
peer-reviewed international
journal.

* Bu makale, TOGÜ Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi Koordinatörlüğünce 2022/28 numaralı projeye desteklenen Edebiyat Coğrafyası Bağlamında Roman Okuma Örneği: İnce Memed Romanları adlı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

¹ Yazar, eğitimci, Türkiye

² Prof. Dr. GOP Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Tokat, Türkiye

çoğunlukla Jeopolitik kavramının yerine kullanılmaktadır. Siyasi coğrafya ya da politik coğrafya kavramı 18. Yüzyılın sonlarına doğru siyaset coğrafyasının kurucusu sayılan Friedrich Ratzel'in yazdığı Politik Coğrafya adlı kitaptan sonra kullanılmaya başlanmıştır (Öngör, 1963). Her ne kadar politik coğrafyanın kurucusu olarak Ratzel kabul edilmiş olsa da bazı araştırmacılar siyaset coğrafyasının başlangıcını 2500 yıl öncesine, Herodot'a kadar götürmektedir (Akengin & Yaşar, 2019). Jeopolitik kavramı, Birinci Dünya Savaşı yıllarında kullanılmaya başlamıştır. Bu iki kavram arasındaki benzerlikler ve farklılıklar nelerdir? Bu konuda (Öngör, 1963) Prof. A. Suat Bilge'nin Jeopolitik başlıklı makalesini referans göstermektedir. Bilge'nin açıklamalarından şunları çıkarmak mümkündür. Jeopolitik geniş ve dar anlamda açıklanabilmektedir. Geniş anlamda jeopolitik, hükümet politikalarının belirlenmesinde coğrafi olguları merkeze koymaktadır. Kavramın dar anlamda açıklanmasında izlenen yöntem şu şekildedir: Uluslararası politikaların belirlenmesinde jeopolitik, coğrafi olguları merkeze alır ve bunları sistemli bir şekilde analiz eder. Bilge, jeopolitiği bu anlamda siyaset coğrafyası ile özdeşleştirmektedir. Aynı zamanda iki disiplinin çalışma alanlarının sınırlarını belirlemekte ve aralarındaki farkı ortaya koymaktadır: Siyaset coğrafyası, politik topluluklarla, coğrafi olgular arasındaki ilişkiyi mekânsal anlamda analiz eder ve bu ilişkilerin taşıdığı özellikleri saptar. Diğer taraftan jeopolitik, coğrafyanın belirlediği özellikleri kullanarak devletlerin dış politikada izleyeceği yol haritalarını çizer.

Bu çalışma genel anlamda siyaset sosyolojisi, coğrafya ve siyasi roman kavramları üzerinde yoğunlaşmaktadır. Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatının en önemli romancılarından birisi olan Yaşar Kemal'in dört kitaptan oluşan İnce Memed romanı- birçok eleştirmene göre en iyi Türk romanı- modernite ve kapitalistleşme sürecinde Çukurova'daki yaşantıyı, köylülerin hak arama arayışını, hayali bir kurtarıcı olan (İnce Memed) üzerinden anlatmaktadır. Yazar, söz konusu eserinde siyaset sosyolojisi açısından oldukça başarılı betimlemelerde bulunmaktadır. Bu betimlemeler, yalnızca siyaset coğrafyası ile de sınırlı değildir; aynı zamanda siyasi tarih, hukuk sosyolojisi ve hukuk tarihi ve coğrafya gibi çalışma alanlarını da ilgilendirmektedir. Yaşar Kemal'in söz konusu romanları, bu anlamda siyasi roman türünde konumlanmaktadır.

Türk ve Dünya Edebiyatında siyasi roman, toplumsal bir varlık olan insanın öyküsünü; yöneten- yönetilen, ezen- ezilen, özgür birey- köle, yerli- yabancı, azınlık-çoğunluk, inanç- inançsızlık gibi düzlemlerde kurgulayan bir anlatı türüdür. Dünya Edebiyatında siyasi roman örnekleri vermek gerekirse ilk akla gelenler şunlardır: George Orwell'in 1984 ve Hayvan Çiftliği romanları, Anthony Burgess'in Otomatik Portakal'ı, William Golding'in Sineklerin Tanrısı, Happer Lee'nin Bülbülü Öldürmek, John Steinbeck'in Gazap Üzümleri... Türk Edebiyatında politik roman 12 Eylül Darbesi'nden sonra niceliksel olarak artmış olsa da öncesinde Reşat Nuri Gültekin'in Çalıkuşu romanı, sonrasında Toplumcu Gerçekçi Yazarların özellikle 1960'lardan itibaren kaleme aldıkları romanları ve Melih Cevdet Anday'ın Gizli Emir adlı romanını da politik roman olarak değerlendirmek mümkündür. Sözü edilen romanların ortak özelliği siyasal bir varlık olan insanın, günlük yaşam pratiklerinde karşılaştıkları güncel ve genel siyasal açmazları, dramaları kurulumasıdır.

Birçok roman, tür olarak doğrudan siyasi roman olmasa bile romanın kurgusu içinde ister istemez siyasal sorunlar ele alınmaktadır. Örneğin Sabahattin Ali'nin İçimizdeki Şeytan romanı ağırlıklı olarak bir aşk romanıdır; ancak sağ sol, dindarlık sekülerlik, ilericilik gericilik düzlemleriyle siyasi roman türünde de değerlendirilmektedir. Sabahattin Ali'nin Kuyucaklı Yusuf romanı için de aynı iddialar geçerlidir: Romanın kahramanı Yusuf'un evinde devlet görevlileri ile kasabanın zenginlerinin içki âlemi yaptığı sahne oligarşik devlet örgütlenmesine yapılmış siyasal bir eleştiridir. Çalışmanın konusu olan İnce Memed romanlarında yüceltilen eşkıyalık olgusunu, eleştirmek için yazıldığı iddia edilen ve eşkıyalığı aşağılayan Kemal Tahir'in Rahmet Yolları Kesti adlı romanı, siyasi roman örneklerindedir. Bu konuda Murat Belge mealen şöyle demektedir: Her türlü sorunun kaynağını Doğu-Batı çatışmasına indirgeyen toplumlarda edebiyat yapmanın kendisi başlı başına politik bir eylemdir (Tarhan, 2022).

İnce Memed romanlarında, siyaset sosyolojisi ve coğrafya anlamında birçok çıkarıma, analize olanak tanıyan siyasal ve sosyal olay mevcuttur (Şeker, 2016). İnce Memed romanları, Türkiye Cumhuriyeti Siyasal Tarihi'nin Tek Parti Dönemini kıyasıya eleştirmektedir. Şüphesiz bu eleştiriler yazarın ağızından yapılmamakta, roman kahramanlarının ağızından, romanda işlenilmiş olaylarla yapılmaktadır. İnce Memed romanlarında, Tek Parti Yönetimi'nin yereldeki unsurları kasabadaki ağalar, memurlar güvenlik güçleridir. Tek Parti İktidarının yerel unsurları yoksul köylülere, ırgatlara, çeltik tarlalarında çalışan geçici göçmen olan tarım işçilerine yoğun bir baskı kurmakta, onları yok saymaktadır. Yöneten ve yönetilen arasındaki uçurum giderek derinleşmekte, hoşnutsuzluk her geçen gün artmaktadır. Bu durum siyaset bilimi açısından sürdürülebilir değildir. Bir anlamda Tek Parti Yönetimi kendi sonunu hazırlamaktadır. Bu olgularda yola çıkarak İnce Memed romanlarının siyasi bir roman olduğunu iddia etmekteyiz.

YÖNTEM

Problemin Tanımı

İnce Memed romanları birçok alanda araştırma konusu olmuştur; ancak siyaset sosyolojisi ve coğrafya bağlamında yeterince araştırılmamıştır. Bu yetersizliğin nedeni, araştırmacıların İnce Memed romanlarını siyasi roman olarak kategorize etmemeleridir.

Alt Problemler

Siyasi roman nedir?

İnce Memed romanları neden siyasi roman olarak ele alınmalıdır?

Siyasi roman, siyaset sosyolojisi okumalarına hangi katkıları sağlar?

Tüm dünyada her dönemin siyasal iklimi romanlara konu olmuştur. İnce Memed romanları da Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında Türkiye'deki siyasal iklimin Çukurova ve Toroslar'daki yansımından yola çıkarak, Anadolu coğrafyasının geneli hakkında siyasal saptamalara ve analizlere olanak sağlamaktadır.

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada, İnce Memed romanlarında bahsi geçen olaylar ve olguların siyasi coğrafya açısından analizi amaçlanmıştır. Çalışmanın ana konusu, İnce Memed romanlarındaki siyasi coğrafya unsurları ve yansımalarıdır. Siyasal şiddet, göç, irtica, feminizm ve jakoben tavır gibi bir çok durum/temanın betimlenmesi ve analizini içeren bu çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışmasına dayanmaktadır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Veri toplama yöntemi olarak doküman analizi kullanılmıştır. Nitel araştırma yaklaşımlarında doğrudan gözlem ve görüşme mümkün olmadığında ya da araştırmanın geçerliliği artırılmaya çalışıldığında görüşme ve gözlem yöntemlerinin yanı sıra üzerinde durulan araştırma problemiyle ilişkili yazılı ve görsel materyal ve malzemeler de araştırmalara dâhil edilebilmektedir. Bu çerçevede doküman analizi tek başına bir araştırma yöntemi olabildiği gibi diğer nitel yöntemlerin kullanıldığı durumlarda ek bilgi kaynağı olabilmektedir. (Yıldırım & Şimşek, 2016, s.189-190).

Doküman analizi, gözlem ve görüşmenin uygulanmadığı ortamlarda araştırmacılara veri ve bilgi kaynağı sunan önemli bir nitel araştırma yöntemi olmasının yanı sıra, araştırmacılara hem zaman hem de para açısından ekonomik avantaj sağlamaktadır. (Yıldırım & Şimşek, 2016, s.189-190). Belgesel tarama olarak da ifade edilen doküman analizi, var olan kayıt ve belgelerin incelenmesi yoluyla veri elde edilmektedir. Bu yöntem, hedeflenmiş amaca dönük olarak kaynak bulma, okuma, not alma ve değerlendirme işlemlerini kapsamaktadır (Karasar, 2009, s.183-184). Belgelerin taranmasında, ulaşılan kaynak ile araştırmacı arasında güçlü bir bağın olması gereklidir ve yöntemin başarılı bir şekilde uygulanması için araştırmacıların güçlü bir dil ve anlatım becerisine sahip olmaları bir zorunluluktur.

Doküman analizi yapılırken takip edilebilecek bir dizi aşama vardır. Araştırmacılar bu aşamaları, probleminin niteliğine, araştırmanın amacına, sürecine, elde edilmek istenilen veri ya da dokümanın kapsamına, derinliğine bağlı olarak incelemek istedikleri konuyu yeniden yorumlayabilmektedir (Yıldırım & Şimşek, 2016, s.194). Bu durumda dokümanların araştırmanın amacına göre kapsamlı bir içerik analizine tabi tutulmasına gerek duyulur. Belge tarama yönteminin okuma aracı olan içerik analizi, metnin çok yönlü yorumlanmasına imkân sağlamaktadır. İçerik analizi yöntemiyle yazılı veya görsel (gazete, dergi, konuşma dökümleri, film, internet siteleri, reklamlar, vb.) içeriklerin öne çıkan belirgin veya örtük anlamları sistematik olarak analiz edilebilmektedir.

Bu çalışmanın ana kaynağı dört ciltlik İnce Memed romanlarıdır. Araştırma kapsamında İnce Memed romanlarının 1. (1986) ve 2. Ciltleri (1984). Toros Yayıncılık, 3 (2021) ve 4. ciltleri (2021) Yapı Kredi Yayınları ana kaynak olarak çalışılmıştır. Ayrıca, İnce Memed romanları üzerinde yazılmış Yüksek Lisans/ Doktora Tezleri ve Makaleler taranmıştır. İnce Memed romanlarının okuma süreci tamamlandıktan sonra siyaset sosyolojisi unsurları belirlemiş ve alt başlıkları oluşturulmuştur. İnce Memed romanlarında işlenmiş olan siyaset sosyolojisi unsurları/temaları; siyasal şiddet, irtica, jakobenizm ve feminizm alt boyutlarında çözümlenmiş ve yorumlanmıştır.

YÖNTEM

Problemin Tanımı

İnce Memed romanları birçok alanda araştırma konusu olmuştur; ancak siyaset sosyolojisi ve coğrafya bağlamında yeterince araştırılmamıştır. Bu yetersizliğin nedeni, araştırmacıların İnce Memed romanlarını siyasi roman olarak kategorize etmemeleridir.

Alt Problemler

Siyasi roman nedir?

İnce Memed romanları neden siyasi roman olarak ele alınmalıdır?

Siyasi roman, siyaset sosyolojisi okumalarına hangi katkıları sağlar?

Tüm dünyada her dönemin siyasal iklimi romanlara konu olmuştur. İnce Memed romanları da Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında Türkiye'deki siyasal iklimin Çukurova ve Toroslar'daki yansımından yola çıkarak, Anadolu coğrafyasının geneli hakkında siyasal saptamalara ve analizlere olanak sağlamaktadır.

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada, İnce Memed romanlarında bahsi geçen olaylar ve olguların siyasi coğrafya açısından analizi amaçlanmıştır. Çalışmanın ana konusu, İnce Memed romanlarındaki siyasi coğrafya unsurları ve yansımalarıdır. Siyasal şiddet, göç, irtica, feminizm ve jakoben tavır gibi bir çok durum/temanın betimlenmesi ve analizini içeren bu çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışmasına dayanmaktadır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Veri toplama yöntemi olarak doküman analizi kullanılmıştır. Nitel araştırma yaklaşımlarında doğrudan gözlem ve görüşme mümkün olmadığında ya da araştırmanın geçerliliği artırılmaya çalışıldığında görüşme ve gözlem yöntemlerinin yanı sıra üzerinde durulan araştırma problemiyle ilişkili yazılı ve görsel materyal ve malzemeler de araştırmalara dâhil edilebilmektedir. Bu çerçevede doküman analizi tek başına bir araştırma yöntemi olabildiği gibi diğer nitel yöntemlerin kullanıldığı durumlarda ek bilgi kaynağı olabilmektedir. (Yıldırım & Şimşek, 2016, s.189-190).

Doküman analizi, gözlem ve görüşmenin uygulanmadığı ortamlarda araştırmacılara veri ve bilgi kaynağı sunan önemli bir nitel araştırma yöntemi olmasının yanı sıra, araştırmacılara hem zaman hem de para açısından ekonomik avantaj sağlamaktadır. (Yıldırım & Şimşek, 2016, s.189-190). Belgesel tarama olarak da ifade edilen doküman analizi, var olan kayıt ve belgelerin incelenmesi yoluyla veri elde edilmektedir. Bu yöntem, hedeflenmiş amaca dönük olarak kaynak bulma, okuma, not alma ve değerlendirme işlemlerini kapsamaktadır (Karasar, 2009, s.183-184). Belgelerin taranmasında, ulaşılan kaynak ile araştırmacı arasında güçlü bir bağın olması gereklidir ve yöntemin başarılı bir şekilde uygulanması için araştırmacıların güçlü bir dil ve anlatım becerisine sahip olmaları bir zorunluluktur.

Doküman analizi yapılırken takip edilebilecek bir dizi aşama vardır. Araştırmacılar bu aşamaları, probleminin niteliğine, araştırmanın amacına, sürecine, elde edilmek istenilen veri ya da dokümanın kapsamına, derinliğine bağlı olarak incelemek istedikleri konuyu yeniden yorumlayabilmektedir (Yıldırım & Şimşek, 2016, s.194). Bu durumda dokümanların araştırmanın amacına göre kapsamlı bir içerik analizine tabi tutulmasına gerek duyulur. Belge tarama yönteminin okuma aracı olan içerik analizi, metnin çok yönlü yorumlanmasına imkân sağlamaktadır. İçerik analizi yöntemiyle yazılı veya görsel (gazete, dergi, konuşma dökümleri, film, internet siteleri, reklamlar, vb.) içeriklerin öne çıkan belirgin veya örtük anlamları sistematik olarak analiz edilebilmektedir.

Bu çalışmanın ana kaynağı dört ciltlik İnce Memed romanlarıdır. Araştırma kapsamında İnce Memed romanlarının 1. (1986) ve 2. Ciltleri (1984). Toros Yayıncılık, 3 (2021) ve 4. ciltleri (2021) Yapı Kredi Yayınları ana kaynak olarak çalışılmıştır. Ayrıca, İnce Memed romanları üzerinde yazılmış Yüksek Lisans/ Doktora Tezleri ve Makaleler taranmıştır. İnce Memed romanlarının okuma süreci tamamlandıktan sonra siyaset sosyolojisi unsurları belirlemiş ve alt başlıkları oluşturulmuştur. İnce Memed romanlarında işlenmiş olan siyaset sosyolojisi unsurları/temaları; siyasal şiddet, irtica, jakobenizm ve feminizm alt boyutlarında çözümlenmiş ve yorumlanmıştır.

BULGULAR

İnce Memed romanlardaki tüm olaylar Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinin kuruluş yıllarında geçmektedir. Tek Parti Yönetiminin yeni rejimi inşa etmek için uyguladığı politikalar zaman zaman keskin devrimcilik, tepeden inmecilik anlamına gelen jakobenist yaklaşımlara neden olmuştur. Osmanlı Devletinin tüm kurumlarını lağveden, onun yerine yeni bir devlet kuran kurucu iradenin, karşı devrim unsurlarıyla mücadele etmesi, siyaset bilimi açısından bir

zorunluluktur. Her yeni siyasal düzen karşı devrim unsurlarını oluşturur. Devletler, bir taraftan yeni siyasal düzeni inşa etmeye çalışırken diğer taraftan karşı devrim unsurlarıyla mücadele ederler. Karşı devrim unsurlarını ortadan kaldırmak için çoğu kez devletin zor kullanma yetkisini kullanır, dahası bu tür mücadelenin dışında başka bir politik seçeneğin olmadığına inanılır ve ona göre politikalar üretilir. Jakobenizmden, silahlı siyasal şiddete kadar uzanan bu politikaların tek bir amacı vardır, karşı devrim unsurlarını süratle tasfiye etmek. İnce Memed romanlarında karşı devrim unsurları olmamakla beraber, gelir dağılımındaki eşitsizlik, yoksulluk iktidar sahiplerini her an bir karşı devrim unsuru çıkacakmışçasına teyakkuzda tutmaktadır.

Jakobenizm

Türkçeye tepeden inmecilik, üstencilik, keskin devrimcilik, seçkincilik olarak çevirebileceğimiz jakobenizm, adını Fransız Devriminden sonra Fransa’da kurulan Jakoben Demokratik Kulübü’nden almaktadır. Kulübün Paris’teki ilk yerleşim yeri St. Jacques caddesidir. Bu nedenle kulüp üyeleri Jakoben sıfatıyla anılmıştır. Paris’e gelen milletvekilleri, Dominiken manastırının yemekhanesini toplantı salonu olarak kullanmışlardır. Jakoben Demokratik Kulübünün üyesi olan milletvekilleri, eski rejim ve aristokrasi yanlılarının dışında halkın temsilcileri olarak kabul edilen ve kendilerine Üçüncü Tabaka Milletvekilleri denilen politikacılar (Demirli, 2018). Eski rejim ve aristokrasi yanlılarının halkın temsil edildiği Üçüncü Tabaka milletvekillerinin oluşturduğu bu kulübü küçümsemek üzere kullanıldıkları Jakoben sıfatı zaman içinde siyasal bir kavrama dönüşmüştür.

Yaşar Kemal İnce Memed 3 ve 4’de jakobenist yaklaşımları Çukurova ve Toroslar’da bölge milletvekili ve aynı zamanda eski bir subay olan Arif Saim Bey öncülüğündeki elitler tarafından gerçekleştirildiğini anlatmaktadır. Milletvekili Arif Saim Bey ve onun yereldeki işbirlikçileri olan ağalar ve beylerin jakobenizmi şiddetle savunmaktadırlar:

Arif Saim Bey, “Maalesef,” dedi, “bin kere maalesef, bizim halkımız yalnız ve yalnız kuvvetten anlar. Onu ezeceksin, ezeceksin, ezeceksin...” (Kemal, 2020).

Tapucu Zülfü, Taşkın Halil Bey ve Muallim Rüstem, Arif Bey’e fazlasıyla hak vermektedir. Onlar da halkı ezmekten yanadır. Muallim Rüstem, halkı ezmenin haklı gerekçesini, Kurtuluş Savaşına dayandırmakta ve şöyle demektedir:

“İstiklal Harbinde dayak olmasaydı, biz bu harbi kaybederdik.” (Kemal, 2020).

Siyasal Şiddet ve İşkence

Jakobenist yaklaşımlar, çoğu zaman siyasal şiddetle sonuçlanmaktadır. İnce Memed romanlarında siyaset sosyolojisi açısından en fazla öne çıkan unsurlardan birisi siyasal şiddettir. H.L.Nieburg, siyasal şiddetin en kapsamlı tanımını şu şekilde yapmıştır: Amaçları, koşulları, eylemleri, etkileri ve siyasal anlamı belirlenmiş bir toplumsal sistem oluştuktan sonra, varılan olan bir siyasal uzlaşmaya karşı olası muhalefet tepkilerine ve eylemlerine karşı kışkırtıcı, yıkıcı, zarar verici her türden eylem... Siyasal şiddetin başlangıç noktası ötekileştirme (Keleş & Ünsal, 1982). Nieburg’un tanımında geçen zarar verici eylemlerin en yaygın olanı işkencedir. İşkence, iktidar sahiplerinin kullanmaktan vazgeçmediği, insanlık tarihi kadar eski bir zulüm yöntemidir. İlk ve Orta çağda yasal dayanakları olan işkence, itiraf ettirmek ve cezalandırmak amacıyla bütün dünyada uygulanmış, aleni şekilde meydanlarda seyirlik bir infaz yöntemi olarak kullanılmıştır. Modern çağda işkence, her devlette farklı tarihlerde olmak üzere yasadışı ilan edilmiş olmasına rağmen işkence, iktidar sahipleri tarafından kapalı kapılar ardında, gizli biçimde sistematik bir şekilde uygulanmaya devam etmiştir. (Paker & Buğu, 2016). İnce Memed romanlarında ise işkence sıradandır, alenidir; işkencenin adı jandarma dayağıdır. (Şeker, 2019)’in belirttiği gibi, İnce Memed romanlarında işkence, sivil ve askeri bürokrasisiyle yapılmaktadır.

İnce Memed 4’de kurucu otoritenin, güvenlik nedeniyle başvurduğu, itiraf ve itaat ettirme yönteminin en yaygın şiddet aracı jandarma gücüdür. Jandarma teşkilatının romanın tarihsel boyutundaki güçleri Kara Fırtına Albay Azmi gibi rütbeli subaylar veya Kertiş Ali Onbaşı örneğinde olduğu gibi uzatmalı onbaşı veya çavuşlardır.

“Ben esir düştüm,” diye geceki konuşmasını sürdürdü İlyas Çavuş, “Esirlikte yol yaptım, siper kazdım, taş kırdım. Ama bu Karafırtına gibi bir fırtına görmedim. Bu adam insanları aşağılıyor. Bunun yanında insan, insan değil bir bokböceğidir. Böylesine bütün dünyayı işkenceden geçiren adam akıllı olamaz. Bir insan insanoğluna işkence yapamaz, insanlığı bu kadar aşağılayamaz (Kemal, 2020).

İlyas Çavuş’un ağzından işkencenin bir insanlık suçu olduğu açıkça ifade edilmektedir. İşkenceci kişilerin ruh sağlığı hakkında değerlendirme yapıp Karafırtına Azmi’nin ruh sağlığının yerinde olmadığı, sadist bir kişiliğe sahip olduğu şu ifadeyle vurgulanmaktadır.

Ben çok cephede buldum. Dokuz yıl cepheden cepheye koştum, bütün ömrümde böyle bir insan görmedim. İşkenceden bağırانları görünce bu adanın zevkten gözler dönüyor, ağzı sulanıyor, dudaklarını yalıyor, kollarını açarak gerin babam gerin ediyordu (Kemal, 2020).

İşkencenin itiraf ettirme, itaat ettirme yöntemi olarak Osmanlı Devleti'nde de kullanıldığının, dolayısıyla bir devlet politikası olduğunu şu cümleden anlamak olanaklıdır:

Bunların, bu Beylerin, Efendilerin, bu Osmanlıların bize karşı tutumları çoğunlukla böyle oldu ya ben böylesini görmedim (Kemal, 2020)

Yukarıdaki alıntı, siyaset sosyolojisi açısından şu bilgiyi vermektedir: Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı'nın mirasını devir almıştır. Her ne kadar rejim değişikliğine gidilmiş olsa da eski rejimin siyasal ve askeri bürokrasisi Cumhuriyet'in siyasal ve askeri bürokrasisine evrilmiştir. Romanda bunun örneği Karafirtına Azmi Bey'dir. Osmanlı'nın bir zabıtyken Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte Cumhuriyet'in subayı olmuş, görevini sürdürmüş, işkence yapmaktan geri durmamıştır. Kertiş Ali, Cumhuriyet döneminde askere alınmış ve uzatmalı onbaşı yapılmıştır. Kertiş Ali, kendisini "Kara Fırtına" gibi görmektedir:

"Bak, Anacık Sultan, ben şu Anadolu'da, şu ovada, şu dağlarda kara bir fırtına gibi estim. Köyler yaktım, ocaklar söndürdüm" (Kemal, 2020).

Kertiş Ali Onbaşı kendisini devletin sopalı eli olarak görmekte ve görevini sevmektedir.

"Bu uzatmalı onbaşılığı bana boşuna vermediler."(Kemal, 2020)

Kertiş Ali'nin, Anacık Sultan'a tehditkâr sözleri, sadizmin (elezerliğin) dışavurumudur. Rütbesi uzatmalı onbaşı olan Kertiş Ali, kendisini ordu komutanından, validen daha itibarlı olarak görmektedir. Bu tür kişilik yapısının adı megalomanidir ve bir kişilik bozukluğudur.

"Şimdi benim itibarım İsmet Paşanın, Fevzi Paşanın yanında Adana Valisinden de, ordu paşasından da daha büyüktür, neden ki dersin, benim gibi dayakçı, benim gibi koca bir ülkenin bu alçak köylüsünün kemiklerini söken bir kişi bu dünyaya bir tane daha gelmemiştir." (Kemal, 2020).

Ali Onbaşı, her ne kadar dayak atmaya, halkı katletmeyi haklı ve meşru bir eylem olarak görmekte, sorumluluğun kendisinde olmadığını düşünmektedir:

"Şimdi ben seni döve döve öldürsem, benim hiçbir suçum yok. Çünkü bu el, seni öldüren bu el benim elim değil, Arif Saim Beyin, o gavatın eli bir de hükümetin eli."(Kemal, 2020).

Görev sorumluluğu üstlenmekten kaçınan Ali Onbaşı, yeri geldiğinde kutsal değerlere, kutsal kişiliklere karşı işkence yapmaktan çekinmekte ve korkmaktadır. Anacık Sultan'a adeta yalvarırcasına söylediği şu sözler, bu iddiayı desteklemektedir:

"Yıkma ocağımı, söndürme, sen ki adı güzel, kendi güzel Muhammed, eli çatal kılıçlı Peygamber Ali, küffara karşı tunçsiper olmuş Selahaddin Eyyubi'nin yoldaşı, kılıcını kırk deve götüremez Hasan Beyin soyundansın. O kılıç daha ocağın duvarında asılıp durur, ıssız koyma yuvamı." (Kemal, 2020).

Konuşmanın devamında Ali Onbaşı'nın söyledikleri ise şiddet şiddeti doğurur, şiddet gören şiddet uygular önermesini doğrular niteliktedir.

Bak ben askere gidinceye kadar gece gündüz dayak yerken, bütün dünyaya dayak atan bir onbaşı oldum. Kendime güzel bir düzen kurdum. Şimdi sen sözünü geri almazsan, konuşmazsan, söyle ben ne olurum. Ben seni, eğer sen Anacık Sultan olmasaydın, taş olsan da demir olsan da, ölü olsan da seni söyletirdim." (Kemal, 2020).

Kertiş Ali, Anacık Sultan'ın kanaat önderliğinden, kadın ermişliğinden her ne kadar ürküp çekinse de son tahlilde siyasi otoritenin kendisine biçtiği görevi yerine getirmekten çekinmemektedir. Askeri amiri olan Yüzbaşı Faruk'la aralarında geçen diyalogda bunu anlamak olanaklıdır.

"Şimdi ben sana desem ki, var git de, şu anda Anacık Sultanı öldür de, bana ölüsünü getir desem ne dersin?"

"Ölüsünü getiririm efendim."

"Hani ermiş, hani peygamberdi?"

"Dinlemem efendim, vazife başka, peygamber başka, Ben hem Allah kuluyum, hem de emir kuluyum." (Kemal, 2020).

Yukarıdaki diyalogda inançlarıyla kamusal görevi arasında sıkışıp kalmış bir bireyin kendi içinde yaşadığı psikolojik çatışmanın izleğini sürmek olanaklıdır. Kamu görevlilerinin bu tür psikolojik çatışmaları çoğu kez laiklik-fundamentalizm temelinde değerlendirilmektedir. Bu tür çatışmaları kendi iç dünyalarında yaşayan kamu görevlileri, laiklikten yana tavır koyarak iç çatışmalarını sonlandırmakta ve irticai faaliyetleri süratle cezalandırmaktadır.

Siyasal Şiddet ve İrtica

Siyasal otoritenin ve onun yereldeki temsilcilerinin siyasal şiddetti meşrulaştırmak için sıkça başvurduğu araç irtica kavramıdır. Sözcük anlamı gerilik, geriye dönüş olan irtica kavramı yeni kurulmuş, yüzünü Batıya çevirmiş bir devlet olan Türkiye Cumhuriyeti'nin üzerinde hassasiyetle durduğu ve bir anlamda varoluş nedeni olan laikliğin karşıtıdır. 30 Kasım 1925 tarihli “Tekke zaviye ve türbelerin” kapatılması kanunu yasal dayanak gösterilerek siyasal şiddet Anacık Sultan üzerinden uygulamaya geçirilmiştir. Tapucu Zülfü ve diğerlerinin konuşmalarından devletin hassasiyetini kullanarak hedef saptırma uğraşında oldukları anlaşılmaktadır.

“Bunların hepsini Anacık Sultan idare ediyor. O da dışarıdan emir alıyor. İrticanın başı ezilmedi daha. Kökü binlerce yıllık yıkıcı propagandalarıyla altımızı oyuyorlar. Karşımızda İnce Memed yok, irtica var!”

“İrtica var,” dedi Muallim Rüstem.

“Yoksa bir İnce Memed, bir eşkıya tek başına ne yapabilir ki ?” diye söze karıştı Murtaza Ağa. “İrticanın başı ezilmeden bu vatan kurtulmaz...”

“Bu irticadan kurtuluncaya kadar, daha çok çekeceğimiz var,” diye başını salladı Taşkın Bey (Kemal, 2020).

İnce Memed romanlarının karakterlerinden birisi olan Molla Duran'ın irtica karşıtı olması, laikliği savunması, yeni oluşan toprak ağalığı sisteminde yer alması, ekonomik düzen içerisindeki konumunu koruması ve güçlendirmesi bakımından oldukça önemlidir. İrticanın büyük bir kuvvet olduğunu kabul etmesine rağmen onun yok edileceğinden şüphesi olmayan Molla Duran, değişen siyasal düzende pragmatik yaklaşım içerisindedir. Gücün ve güçlünün yanındadır:

“İrtica büyük bir kuvvettir ama dize gelecektir. Çökmüş bir müesseseyi değil Anacık Sultan, hiç kimse, bin tane İnce Memed de olsa ayakta tutamaz,” diye sakalını sıvazladı Molla Duran.

Toprak ağalarından Taşkın Halil Bey'in kaygısı ise daha başkadır. Devletin resmi ideolojisinin bölgede tesis edilememesinden korkmaktadır. Tek Parti Yönetiminin merkez ve taşra örgütleri arasında uyumun sağlanmaması anlamında Taşkın Halil Bey'in kaygısı, haklı bir kaygı olarak görünmektedir.

“Mustafa Kemal Paşa inşallah bu vakanın irticadan kaynaklandığını duymaz. Malumunuzdur ki Paşa Hazretleri denize döktüğü düşmandan çok, başını ezdiği irticaya ehemmiyet verir. Başını ezdiği irticanın eşkıyalık kisvesi altında...” (Kemal, 2020).

İrticayla mücadele adına yasama organının bir üyesi olan Arif Saim Bey, doğrudan yürütme organına bağlı olan jandarma komutanına emir verebilmektedir. Yasama, yürütme, yargı kuvvetlerinin yetkilerinin farklı organlarda toplanması demek olan kuvvetler ayrılığı ilkesini açıkça ihlal etmekte, gerçekte bir anayasa suçu işlemektedir.

“O kadını derhal istiyorum, emrediyorum.” Durdu, gözlerini Yüzbaşının gözlerinin içine dikti, çenesini kaşdı, düşündü. “Ve bizzat Faruk Yüzbaşı, sen gideceksin Kırkgöz Ocağına o kadını alacak, buraya bana getireceksin.” (Kemal, 2020).

Bir milletvekilinin, güvenlik teşkilatının rütbeli bir görevlisine böylesi bir emir vermesi, siyasal bağlamda ancak şu şekilde açıklanabilir: Fiili olarak kuvvetler ayrılığı ilkesi 1930'lu yılların Türkiye'sinde henüz işlerlik kazanmamıştır.

Anacık Sultan'ın jandarma karakolunda işkence sonucunda öldürülmesi, devletin meşru silahlı güçlerinin temsilcisi olan Yüzbaşı Faruk ve Kertiş Ali Onbaşı'nın öldürülmesine, daha doğru bir ifadeyle devlet geleneği ve yasalarıyla şehit edilmelerine neden olmuştur. “Şiddet, şiddeti doğurur!” önermesi bir kez daha gerçeklik kazanmıştır. Yüzbaşı Faruk ve Kertiş Ali Onbaşı'nın cenaze töreninde konuşan Arif Saim Bey, konuşmasının başında delilleri karartan, olayı örtbas eden bir üslup kullanmaktadır.

“Muhterem vatandaşlar, İnce Memed nam canı kasabamıza kadar inerekten, evliyalar sultanı, zavallı kadın kahraman Anacık Sultan Hazretlerini katleylemiştir. Bu Peygamber soyundan gelen değerli kadın evliyayı canlarını vererek müdafaa eden vatan şehidi Yüzbaşımızla onbaşımızı maalesef kadın evliyayla birlikte katleylemiştir” (Kemal, 2020).

Arif Saim Bey, konuşmasının devamında devletin mücadele ettiği irticayla bir anlamda barışmanın yollarını aramakta, devletin kullandığı orantısız gücü aklama çabası içindedir.

“Dünyaya gelmiş bu tek evliya kadın, yeryüzünde Allah böyle bir evliya kadını Türk milletine nasip eylemiştir. Büyük Paşamız da taifei nisaya çok ehemmiyet bahsettiğinden, onların yüksek haklarına çok hürmet ettiğimizden Anacık Sultan Hazretlerinin de dağlarda tehlikede olduğunu, İnce Memed nam canının onu katleyleyeceğini istihbar ettiğimiz için en kıymetli yüzbaşımızı onu kasabaya davete icabet ve azmettirdik” (Kemal, 2020).

Arif Saim Bey'in konuşmasının satır aralarında kadın kimliği ön plana çıkmaktadır. Türkiye Cumhuriyetinin irticai faaliyetleri kırması, laikliği kurumsallaştırması için kadın haklarını tanınması, kadını kamusal alanda görünür ve etkin kılması gerekmektedir. Bu nedenle yasal düzenlemeler yapılması bir anlamda zorunludur. 1930 yılında çıkarılan yasayla ilk kez yerel seçimlerde kadınlara yerel seçimlerde seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır. 5 Aralık 1934' çıkarılan yasayla bu kez kadınlara milletvekili seçme ve seçilme hakkı verilmiştir. İrticai bir faaliyetin sorumlusu olarak bir kadının siyasal şiddete maruz kalması ve işkence sonucunda öldürülmesi yasayla güvence altına alınan kadın haklarının işlevsiz olduğunu göstermektedir. Bu nedenle Arif Saim Bey'in konuşmasında sürekli kadın vurgusu yapılmaktadır. Kadın kimliğinin öne çıkarılması, yasama organının bölgedeki temsilcisi olan bir milletvekili tarafından dile getirilmesi Feminist coğrafya açısından önemlidir.

Feminist Coğrafya

Temel objesi kadın olan feminizm, politik ve sosyal düzlemlerde kadının toplumsal ve politik statüsünü tartışan, ataerkil aile yapılanmasının ve ataerkil hukuk sisteminin, erkek egemen üretim ilişkilerinin yerine eşitlikçi bir yaklaşımı savunmaktadır. Feminizmin politik boyutunu kadınların yasal haklarının geliştirilmek ve korumak oluşturur. Sosyolojik düzlemde feminizm, kadın cinsiyet rolleri üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Feminist coğrafya, coğrafya biliminin çalışma sınırları içinde kadınlara dair problemlerin, bilimsel ilkeler çerçevesinde ele alınmasını amaçlayan bir alt disiplindir. (Doğanay, Şahin, Özdemir, 2007). Kadınların yaşam koşulları, ekonomiye katkıları, çalışma hayatındaki konumları ve oranları, iş bulma olanakları, feminist coğrafyanın yoğunlaştığı başlıca konulardır. Kökeni 19. yüzyıla kadar uzanan feminizm, 1960'lerde politik bir dalgaya dönüşmüş, farklı formlarda içerik kazanmıştır. Bu anlamda İnce Memed romanlarının yazıldığı tarihsel süreç göz önüne alındığında feminizmi politik boyutuyla irdelemek olanaklı değildir. Romandaki kadın karakterlerin yaşam biçimleri, inançları, aile içindeki statüleri, ekonomik hakları, işbölümü ve istihdam alanları dikkate alınarak feminist coğrafya düzleminde irdelenebilir. Bu çalışmada feminizm politik boyutu ele alınmamıştır çünkü romanlarda seçim, oy verme olgusu hiç işlenmemiştir.

İnce Memed romanlarında birçok kadın karakter yer almaktadır. İnanç coğrafyası açısından Anacık Sultan önemli bir kadın karakterken, seküler alanda Hürü Ana veya Hürüce Ana, kırsal yaşam alanında, erkek egemen bir toplumda kadın kimliğiyle baskın bir kadın karakter olarak daima ön plandadır. Hürüce Ana o kadar baskın bir karakterdir ki İnce Memed romanlarındaki olayların akışında onun oyun kurucu kimliğini görmek olanaklıdır. (Şeker, 2019). Vayvay köyünden Durmuş Ali'nin karısı Kamer Hatun da tam anlamıyla baskın bir kadın karakterdir. Romanın diğer önemli kadın karakteri Anacık Sultan ise kadın evliya kimliğiyle öne çıkmakta, inanç ve kanaat önderi olarak baskın bir kadın karakterdir.

İnce Memed romanlarında siyaset sosyolojisi bağlamında değerlendirilmesi gereken unsurlardan birisi de ideolojik tutarsızlıktır. İrtica karşıtı gibi görünen Arif Saim Bey ve Çukurova'nın yerel egemen güçleri olan ağalar, beyler siyasal ve ekonomik güçlerini korumak adına irticai unsurlardan medet ummaktadırlar. Literatürde oportünizm olarak tanımlanan bu davranışın açıklaması şudur: Güç durumlar karşısında, bireyin veya bir grubun davranışlarını etik ilkelere veya sistemli bir düşünceye sistemine göre değil, aksine kişisel çıkarlara veya grup çıkarlarına göre şekillendirerek fırsatlar yaratmaktır. Yaratılan fırsatlardan en üst derecede yararlanmak için geliştirilen her türlü tutum ve alınan pozisyon, fırsatçı davranışın doğasıdır. Bölgenin ağalarından olan roman kahramanı Murtaza Ağa'nın Çukurova'nın ağalarına, beylerine hitapla söyledikleri oportünist bir söylemdir.

“Şimdi beni iyi dinleyiniz, muhterem Arif Saim Bey, Anacık Sultanı kasabaya davet etti, o da Arif Saim Beyimizin davetini kabul etti. Arif Saim Bey niçin davet onu, çünkü ondan sihirli yüzüğü ve doksan dokuz bin dokuz yüz doksan dokuz dua yazılı gömleği isteyecek, askerlerine verecekti. İşte o zaman İnce Memed, bu kurşun geçmez candarmalarla başa çıkamayacaktı.” (Kemal, 2020).

Siyasal şiddetin yol açtığı sonuçlardan birisi de zorunlu göç, zorunlu iskâna tabi tutmadır.

Siyasi Şiddet ve Zorunlu Göç

İnce Memed romanlarında zorunlu iskâna tabi tutulma, göçe zorlanma ve köy boşaltma gibi zorunlu göç nedenleri tarihsel kesitlerle birlikte çokça işlenmiştir. İnce Memed 4'te ise güvenlik gerekçesi (eşkıyalığı önlemek) ile dağ köylerinin boşaltılması siyasal otoritenin gücüyle gerçekleşmektedir (Günel, 1995).

Bir iki gün içinde ilk dağ köylerine ulaşan candarmalar süngü takıp, köylere hücum ettiler, daha köylülere, nedir, ne oluyor, demeye vakit bırakmadan, onları yayan yapıldak, yatakları sırtlarında Çukurova yoluna düşürdüler, candarmaların korumasında, uzun ağıtlar, ilenmeler, çılgınlıklar, gökleri tutarak düze indirildiler (Kemal, 2020).

İnsanın ait olduğu mekânı gönüllü veya zorunlu terk etmesi kolay değildir. Mekân, insan etkileşimi çok boyutludur. Mekân, insana aidiyet duygusu kazandırır, insanın alt ve üst kimliklerinin oluştuğu, şekillendiği yer mekândır.

Kültürel, ekonomik ve sosyal süreçlerin uzun bir süreden beri yaşandığı ve sürdürüldüğü yapılardan, sociuslardan (insan birlikteliklerinden) insanların bir gecede, bir günde ayrılması ve yeni bir mekânda aynı süreçleri inşa etmesi kolay değildir, bu nedenle bir direncin oluşması doğaldır. İnce Memed romanlarında köy boşaltmalara, zorunlu iskânlarla karşı direnç mekân-insan etkileşimi düzleminde işlenmiştir:

Kimi köylerde candarmalar, hiç beklemedikleri direnmelerle karşılaşıyorlar, direnmeden dolayı çılgına dönen Nafiz Bey, o köyü yakıp yıkıyor, yerle bir ediyordu ((Kemal, 2020).

Başlangıçta köylerin boşaltılmasına gösterilen direncin katsayısı ne kadar yüksek olsa da ilk günlerden sonra direnç kırılmaktadır çünkü devletin legal ve örgütlü silahlı gücü karşısında örgütsüz ve dağınık olan köylülerin direnmesi olanaksızdır. Mallarını ve canlarını kurtarmak adına devletin silahlı güçlerini beklemeden köylerini boşaltan köylüler, bir gün yeniden köylerine dönmeyi umut etmektedirler. Köylüler umutlarını siyasi ve askeri otorite ile uzlaşarak yaşatmaktadır.

Kimi köyler de, candarmanın zulmünden korkarak, candarma daha köylerine ulaşmadan öteberilerini, yiyeceklerini alarak Çukurovanın yolunu tutuyorlardı. Yollarda, böyle kendiliklerinden yollara düşmüş köylülerle karşılaşınca Nafiz Bey, kıvançlanıyor, böylesi köylüleri ödüllendireceğini söyleyerek adlarını alıyordu. İnce Memed yakalanır, yakalanmaz, dağlara ilk salımverecek kişiler onlardı (Kemal, 2020).

İnce Memed romanlarından Toroslardaki köylülerin Çukurova'ya indirilme çabalarının, köy boşaltmaların, Cumhuriyet'in ilk yılları ile sınırlı olmadığı, Osmanlı'nın son döneminde de var olduğu ve o zamandan edilen bazı deneyimlerin zorunlu iskândan kaçınmak için uygulandığı anlaşılmaktadır.

Kimi köyler de köylerini boşaltıp kuş uçmaz, kervan geçmez ormanların kuytuluklarına sığınmıyordu. Köylüler, bu Çukurovaya indirilerek, hapsedilme işinde büyük deneylerden geçmişlerdi. Kozanoğlu başkaldırmasının ardından da böyle olmuş, yüz binlerce kişi, dağ ve yayla insanı Çukurova bataklıklarının arasına, sıtmanın, sıcağın, öteki salgın hastalıkların kucağına atılmışlardı. Bunların yarısından çoğu, ilk aylarda ölmüşler, geriye kalanların bir bölümü de malından mal, paradan para, kızdan kız rüşvet vererek canlarını dağlara alarak yaşamlarını ilerici, öfkeli bir Vali dağlardaki damlarını başlarına yıkıncaya, köylerini böyle, bugünkü gibi, candarma korumasında Çukurovaya indirinceye kadar sürdürmüşlerdi, sıcağın, sıtmanın gene kırılmışlardı. Sıtmanın, öteki salgın hastalıkların, bu amansız iskânların ağıtları, türküleri daha belleklerdeydi ve kış gecelerinde ocak başlarında, yaz aylarında pınar yörelerinde söyleniyor, Kozanoğlu'nu yenen Derviş Paşaya, o ilerici dağlara düşman Valiye lanetler yağdırılıyordu (Kemal, 2020)

Yukarıdaki alıntıdan anlaşılmaktadır ki, siyasi otorite kendince ne kadar haklı gerekçeler ile (güvenlik gerekçesi) dağ köylerini boşaltmayı bir politika olarak benimsemiş olsa da yeni iskân bölgelerini oluşturma konusunda ekonomi, sağlık, altyapı, sosyal ve demografik politikalar geliştirememiştir. Bu nedenle her defasında, bu çabalar dirençle karşılaşmış ve çoğunlukla amacına ulaşamamıştır.

Ekonomik coğrafya bağlamında 1930'lu yıllarda toplumsal sınıflar arasındaki gelir eşitsizliği yurdun dört bir yanında olduğu gibi Toroslar'da da var olan sosyo ekonomik bir olgudur. Demokratik bir toplumda gelir eşitsizliğini önlemenin öncelikli yolu sosyal devleti inşa etmektir. Vatandaşlarına belli bir ekonomik, sosyal güvenlik standardı temin eden sosyal devlet veya refah devleti, ekonomik kalkınmanın bir göstergesidir. 1923-1946 yılları arasında tek partili bir rejime sahip olan, sözü edilen dönemde 1929 Dünya Ekonomik Krizine (Büyük Kriz), İkinci Dünya Savaşı (1939- 1945)'nin küresel sorunlarıyla uğraşan bir ülkenin, sosyal devleti inşa etmesi olanaklı değildir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin, sosyal devleti inşa edemediği, siyasi bir aktör olan roman kahramanı Arif Saim Bey tarafından itiraf edilmektedir.

“Unutmayalım ki burası benim intihap mıntıkam. Unutmayalım ki ben buraların, bu ovanın, bu dağların ve dahi uçsuz bucaksız Mezopotamya'nın kahramanıyım. Benim mıntıkamda böylesi bir çıbanbaşının teşekkül etmesi, benim gibi bir adama büyük bir darbedir. Bu vakayı Paşa Hazretleri duyarsa... Bana dese ki senin intihap mıntıkamda bir Köroğlu türemiş ki zenginden alıyor fakire veriyor, bizim yapamadığımızı o yapıyor, halka adalet dağıtıyormuş dese, ben kendimi öldürmez miyim Paşa Hazretlerinin böyle bir tarizi karşısında.” (Kemal, 2020).

Roman karakteri Arif Saim Bey'in ifadelerinden anlaşılmaktadır ki bölgede siyasi otoriteye karşı bir hoşnutsuzluk vardır. Demokratik bir toplumda halkın yönetenlere karşı olan hoşnutsuzluğu sivil itaatsizlik eylemleriyle ortaya çıkar. Ne var ki, İnce Memed romanlarının tarihsel boyutu dikkate alındığında tek parti yönetimindeki bir devletin demokratik bir devlet olduğunu söylemek eşyanın doğasına aykırıdır.

Zorunlu Göç ve Tehcir

Her türlü nüfus hareketi göçtür. Nüfus hareketlerinin birçok nedeni vardır. Örneğin devletlerin yayılmacılık nedeniyle geçmişte sıkça uyguladıkları, günümüzde ise sadece zorunlu ve acil kamulaştırma gibi nedenlerle başvurdukları iskân

politikaları göçtür ve bu türdeki göçler zorunlu göç olarak tanımlanmaktadır. İskân politikalarının uygulama araçlarından birisi de tehcidir. Arapça kökenli bir kelime olan “tehcir” bir yerden başka bir yere göç ettirme, hicret ettirme anlamına gelmektedir (Uyar, Ercan; 2021).

İnce Memed romanlarında çeşitli etnik gruplar vardır. Ermeniler, Çerkesler, Kürtler, Rumlar bölgedeki belli başlı etnik gruplardır. Etnik grupları fazlalığına karşın etnik çatışmalar İnce Memed romanının zaman boyutunda yoktur. Bu durum normaldir; çünkü 1930 ve 1950 yılları arasında Türkiye'nin bir entisite sorunu yoktur. Sadece Birinci Dünya Savaşı sırasındaki 1915 tarihli Ermeni tehciri hatırlatılmıştır. Ermenilerin bölgeyi, savaş bitiminde tekrar geri dönmek üzere boşalttığı, onlardan boşalan bölgelere kimlerin, hangi yollarla yerleştiği, yazarın bakış açısıyla anlatılmıştır. Tarihsel bilgi ve belgelere dayanmamaktadır.

Kasabada üç mahalle Ermeni vardı. Kasabanın çoğunluk esnafı, demircisi, ayakkabıcısı, çiftlik sahipleri, zenginleri onlardı. Ve Ermeniler Amber Beyi yakından tanıyorlar, ona gözleri gibi güveniyorlardı, altınlarını, mücevherlerini, yolda başımıza neyin geleceği, neyin gelmeyeceği belli değildir diyerek ona emanet bıraktılar... Savaş bittikten, onlar kasabaya döndükten sonra geri almak üzere (Kemal,2020)

Sivil İtaatsizlik Yerine Eşkıyalık

Sivil itaatsizlik, birçok teorisyen tarafından barışçıl bir eylem olarak kabul edilir; çünkü bu eylem türünde şiddete başvurulmaz. Demokrasiden ve hukuk devletinden taviz vermeden iktidarın meşruiyetini sağlamak ve halkın desteğini kazanmak olan sivil itaatsizlik eyleminin amacı, siyasi otoritenin kararları üzerinde baskı unsuru yaratmaktır. Bu anlamda sivil itaatsizlik eylemlerinin iki yönü vardır: Sivil itaatsizlik eyleminin o anki hukuk sistemi açısından hukuki bir meşruiyeti yoktur. Ancak toplumsal boyutta ve kamu vicdanı açısından meşru bir eylem ve haklı bir taleptir. Bu yönüyle sivil itaatsizlik kamu vicdanını yansıtmaya bakımından erdemli bir davranıştır (Kırlı, 2015). Sivil itaatsizlik eylemlerinin meşru ve meşru olmama durumuna Sivil İtaatsizlik adlı makalenin yazarı Henry David Thoreau'nun eylemi örnek olarak verilebilir. Thoreau, kelle vergisi diye bilinen vergiyi ödemediği için bir gece hapis yatar. Sözü edilen bu vergi dönemin Amerikan vergi mevzuatına göre meşrudur. Ancak kamu vicdanını sızlatan, keyfi bir vergi uygulamadır.

Yaşar Kemal'in İnce Memed romanlarında Çukurova ve Toroslar'daki köylüler tüm ülkede olduğu gibi 1925 yılına kadar Aşar Vergisi ödemekteydi. İzmir İktisat Kongresinde alınan karar gereğince doğrudan tarımsal üründen alınan bu vergi kaldırılmıştır. Ne var ki Çukurova ve Toros köylülerinin çoğunun topraksız olması onları yarıcılık adı verilen düzende yaşamaya mecbur bırakmaktadır. Toprak ağalarının keyfi uygulamalarıyla elde edilen ürünün bazen üçte biri köylüye bırakılmaktadır. Bu durum onların derin yoksulluk içinde yaşamasına neden olmaktadır. Ağaların köylüden aldıkları payın hukuki bir dayanağı olmadığı düşünüldüğünde sivil itaatsizlik türündeki eylemlerin gösterilmesi olanaksızdır. Bu durumda silahlı bir şiddet eylemi olan eşkıyalık bölgede çoğunlukla meşru ve zorunlu bir eylem olarak değerlendirilmektedir. Yaşar Kemal de kendi yarattığı bir eşkıya olan İnce Memed'in eşkıyalığını mecbur adam olarak tanımlamakta ve ben mecbur adamın romanını yazdım demektedir. Hatta daha da ileri giderek İnce Memed'in eşkıyalığını kutsamaktadır.

İnce Memed romanlarında eşkıyalık, soylu ve soysuz eşkıyalık diye ikiye ayrılmaktadır. Mecbur adamın eşkıyalığı soylu bir eşkıyalık olarak romanlarda anlatılmaktadır. İnce Memed'in eşkıyalığı öğrendiği Deli Durdu soysuz eşkıyalardan, İnce Memed ise soylu eşkıyalardandır. Soylu eşkıyalar, eşkıyalığa mecbur oldukları için eşkıyalık yaparlar. Onlar bir nevi Robin Hood'lardır. Zenginden alıp fakire verenlerdir. Anadolu'nun her tarafı gibi Çukurova'nın köylüsü, Torosların dağ köylüleri ekonomik, sosyal ve siyasal anlamda yoksulluk ve yoksunluk içindedir. Birçok coğrafyada olduğu gibi Çukurova'da da insanlık dışı koşullarda yaşayan köylüler, yoksulluklarına, yoksunluklarına çözüm bulamayınca çareyi dağa çıkmakta bulmuştur. Fethi Naci bu süreci “ihkak-ı hak” ka başvurmak diye tanımlar (Naci, 2017). İhkak-ı hak, hakka uygunluk demektir. Soylu eşkıyaların, dolayısıyla İnce Memed'in eşkıyalığı hakka uygundur.

“Onların içinde ayrı, bambaşka bir ateş yanar. Mecbur ateşidir o. İnce Memed dağa çıkmaya, Abdi Ağayı, Ali Safa'yı öldürmeye mecburdu. Sonuna kadar gidecektir. Bari acele etmese...” (Kemal, 2021).

Soysuz eşkıyalar ise zengin fakir ayırımı yapmadan kendileri için yol kesen, soygun yapan, cana kıyan eli silahlı gruplardır. Soylu ya da soysuz, haklı ya da haksız ayırımı yapmaksızın İnce Memed romanlarından anlaşılmalıdır ki, siyasi otorite varlığını ve gücünü tam olarak tesis edememiştir. Yaşar Kemal'in soysuz diye nitelendirdiği eşkıyaların zaman zaman devletin güvenlik güçleriyle işbirliği yaptığı anlaşılmalıdır.

Siyasal ve ekonomik şiddet aracı olarak eşkıyalardan yararlanılması eşkıyalığın paramiliter bir güce dönüşmesine, dolayısıyla eşkıyalığın siyasallaşmasına neden olmaktadır. Bu olgunun bir örneğini, İnce Memed'in takibine çıkan eski ve ünlü bir eşkıya olan Bayramoğlu'nun İnce Memed ve arkadaşlarının etrafını sardığı zaman Ferhat Hoca'nın, Bayramoğlu'na seslenişinde görmekteyiz.

"Kocamış köpek," diye bağırdı Ferhat Hoca, "ben Ferhat Hocayım Bayramoğlu. Biz burada ölürsek senin yüzünden öleceğiz. Sen sus, sen konuşma, sen ağaların, beylerin, sen Hükümetin itisin. Sen kendi kendinin düşmanısın. Sen, bu yaptığın bu alçaklıktan dolayı hem bu dünya cehenneminde, hem öteki dünya cehenneminde yanacaksın." (Kemal, 2020).

İnce Memed Romanlarında Siyasal Yozlaşma

İnce Memed romanlarında Çukurova'nın askeri ve sivil bürokrasinin rüşvet, kayırmacılık, evrakta sahtecilik gibi yozlaşmış ilişkiler içinde olduğu işlenmiştir. Sivil bürokrasinin en fazla öne çıkan ismi Tapucu Zülfü karakteridir. Milletvekili Arif Saim Bey'in en yakın arkadaşı ve işbirlikçisi olan Tapucu Zülfü, rüşvet karşılığında kayırmacılık yapmaktadır. Kayırmacılık, bazı kişi veya gruplara çıkar karşılığı avantajlar sağlamak, suçlarını görmezden gelmek veya kapatmak vb. eylemler ile sürdürülen yozlaşmış ilişkiler ağıdır. Aile yakınları (nepotizm), eş-dost (kronizm) kayırmacılığı gibi çeşitlere ayrılabilir (Özkanan & Erdem, 2014). Nepotist ve kronist bir yaklaşım içinde olan Tapucu Zülfü'nün ilçe tapu memurluğu ile yetinmesi kamu bürokrasisinin olanak ve fırsatlarını sonuna kadar kullanmak içindir. Milletvekili Arif Saim Bey ve Tapucu Zülfü başlangıçta işgal kuvvetlerinin emrinde çalışmayı kendi çıkarlarına uygun görmüşler fakat sonunda Fransızların bölgedeki egemenliklerini kaybetmek üzere olduğunu anladıklarında Kuvayı Milliye kuvvetlerine katılmanın yollarını aramışlardır:

Uzun bir süre Fransızların buyruğunda çalıştıktan sonra, her ikisi için de Kuvayı Milliyecilere katılmak kolay olmamıştı. Ama Zülfü'nün cin gibi akli her bir zorluğu yenmiş, bunlar da Millicilerle birlikte savaşa katılmışlardı (Kemal 2021).

Adana'nın 5 Ocak 1921 tarihinde düşman işgalinden kurtuluşundan sonra Tapucu Zülfü'nün gerçek niyeti ortaya çıkmıştır. Barış döneminde belli başlı ekonomik güç odaklarından birisi olmak için tüm fırsatları etik dışı bir şekilde kullanmıştır.

Arif Saim Bey almış yürümüş, Başkumandan Paşanın en güvendiği üç adamından birisi olmuştu. Zülfü'ye gelince o, devletten hiçbir şey istememiş, salt ilçe tapuculuğunu ona yeniden vermelerini istemişti. Ve başta Arif Saim Bey olmak üzere, Toros dağlarında müstevliye karşı kanlarını akıtmışlara, kanlarının karşılığı, her avucu bir kan eder toprakları büyük bir uzmanlık rahatlığıyla pay etmişti. Bu kan pahası topraklardan en büyük pay da Arif Saim Bey'le cam biraderi Zülfü'ye düşmüştü (Kemal, 2021).

Siyasal Yozlaşma ve Seçkincilik

Jakobenizmin anlamlarından birisinin seçkincilik (elitizm) olduğu bilinmektedir. İnce Memed romanlarında siyasal yozlaşmanın yorumlanabilmesi için seçkincilik temasının incelenmesi gerekmektedir. Osmanlı'nın son döneminde ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında seçkin bir sınıfın olmadığı bilirse de oluşturulmak istenen bürokrasi sınıfı kendi seçkinciliğini oluşturarak siyasal yapının oluşmasına etki etmektedir. Karpat'tan (2010,153) edindiğimiz bilgilere göre erken Cumhuriyet döneminde siyasal yapının temel özelliğinin, siyasal sisteme dâhil olma biçimiyle ilgilidir. Siyasal sisteme giriş, yeni siyasal elitler oluşturmak ve bu elitlerin kendilerini ödüllendirecek bir bürokratik sistemin oluşmasıyla mümkün olmaktadır. Sivil bürokrasinin yeni elitleri ekonomik kaynakları denetim altında tutarak iktidar üzerinde merkezileşmiş tekel oluşturmaktadır. İktidar üzerinde oluşan merkezileşmiş bürokratik sistem siyasal yozlaşmanın ana nedenidir.

İnce Memed romanlarında seçkincilik ve siyasal yozlaşma tapu memuru Zülfü örneğiyle başarıyla verilmektedir. Sivil bürokrasinin siyasal yapıyı yozlaştırdığına dair kurgusal olayların baş aktörü olan Tapucu Zülfü ve onun hamisi konumunda olan milletvekili Arif Saim Bey üzerinden işlenmiştir. Askeri bürokraside yozlaşma olduğuna dair iddialara İnce Memed romanlarında rastlanılmamaktadır. Cumhuriyeti kuran irade, ilk yıllarda siyasetin ve sivil bürokrasinin içinde olan komutanlardan ya milletvekilliğini ya da komutanlığı seçmelerini istemiş ve bu tercih anında yapılmıştır. Bu nedenle askeri bürokrasi siyasal yozlaşmanın dışında kalmıştır. İnce Memed romanlarında askeri bürokrasi devletin işkence aleti olarak gösterilmiş ve bu bağlamda eleştirilmiştir.

Var Olan Siyasal Düzene Karşı Siyasal Düzen Önerisi

Genel anlamda İnce Memed romanlarında sınıfsız bir toplum isteği bazen açık, bazen de dolaylı olarak anlatılmaktadır. Romanın önemli karakterlerinden, eşraf/ağa sınıfının temsilcisi Abuzer Ağa'nın karısı Hüsne Hatun, eşraf/ağa sınıfının kadınları kendi aralarındaki bir ev sohbetinde İnce Memed hakkında çıkartılan söylenceleri birbirlerine şu şekilde anlatmaktadırlar:

"İnce Memed Düldül dağındaki Kırk Ölmezlerin arasına götürülmüş. Çok yakında, yalın kılıçlı, yeşil donlu bin kişiyle zuhur edecek... İnecek Çukurovaya, bütün Çukurovayı ele geçirecek. Malı çok olandan alıp, malı olmayanlara verecekmiş. Zuhur ve huruç ettikten sonra Çukurovada ve hem de koca Toroslarda kurt ile kuzu birlikte yayılacakmış. Herkes çalışacak, herkes eşit kazanıp eşit yiyecekmiş. Kimsenin kimsede gözü kalmayacakmış."

Hüsne Hatun, diğer kadınlara İnce Memed zuhur ve huruç edecek derken, düzeni değiştirecek, var olan siyasal ve ekonomik sistemi devirecek, yok edecek, onun yerine üretim ve tüketimde eşitliğin olduğu bir sistemi kuracak diyor. Bu söylem, sosyalist bir söylem olarak dikkat çekmektedir. İdealize edilen sistemin nasıl var edileceği, hangi yöntemlerle kurulması gerektiği romanın başkahramanı İnce Memed tarafından sorgulanmaktadır:

“Abdi gitti, Hamza geldi. Bir Hamza, bin Abdi etti... Eeee, benim emeklerime, çektiklerime ne oldu, nereye gitti?” (Kemal, 1984).

Bu sözler, çözümün bataklığın kökten kurutulması gerektiğine dair bir anlayışın romandaki ilk işaret fişeğidir. Çözüm bellidir: Halkın bilinçlenmesi gereklidir.

Yaşar Kemal, İnce Memed'in Abdi Ağa'yı öldürmesinin ardından yerine gelen Kel Hamza'nın eskisinden daha haksız, daha kötü bir düzen kurduğunu belirterek bir ağanın ortadan kaldırılmasının yerleşmiş düzeni değiştirmeye yetmeyeceğini ve köklü bir değişim yapılmasının gerekliliğini vurgulamaktadır. Mülkiyet sisteminde köklü bir değişiklik olabilmesi için, Kel Hamza'nın gelmesinin ardından “ağasız köy olmayacağı, ağalarının yokluğunda başsız, beyinsiz kaldıkları için birbirlerine düşmüş oldukları” yorumunu yapan köylülerin bilinçlenmesi gerekmektedir. Bu bilincin oluşması dönemim koşullarında olanaksızdır.

İnce Memed Romanlarında Siyasal Düzen Eleştirisi

Kapitalist düzenin adaletsiz bir düzen olduğu, toplumsal tabakalaşma piramidinin en tepesinde yer alanların, alt-alt toplumsal tabakaya zulüm etmesi İnce Memed romanlarının olay örgüsü içinde yer almaktadır. Kapitalist sistemin eleştirisi üzerine inşa edilen İnce Memed romanlarında sosyalist sistemin var edilebilmesi için geniş halk kesimlerinin desteğine ve işbirliğine gereksinim olduğu yazar tarafından vurgulanmaktadır. Sosyalist sistem için verilen mücadelede dinsel desteğin de şart olduğu Ferhat Hoca ve Anacık Sultan adlı roman kahramanları üzerinden işlenmektedir. Nitekim Yaşar Kemal, İnce Memed 2'de Ferhat Hoca'ya şöyle dedirtiyor: “Zulme karşı koymamak kâfirliktir.” İnce Memed'in mücadelesine, dolayısıyla sosyalist mücadeleye dinsel açıdan meşruluk sağlanmaya çalışılmaktadır. Bir coğrafi alan üzerinde kurulan toplumsal yapı tüm kurumlarıyla (aile, ekonomi, eğitim, siyaset, din) birbirleriyle ilişkilidir. Bunların herhangi birinde gerçekleşen değişim diğerlerini de etkileyecektir. Bu bağlamda romanda Ferhat Hoca ve Anacık Sultan gibi dinsel figürlerin İnce Memed'in mücadelesine destek vermeleri, bölgedeki siyasal elitleri karşlarına almaları makro düzeydeki toplumsal değişimler açısından doğru bir yaklaşımdır.

İnce Memed romanlarında ağaların, beylerin kendilerini Dulkadiroğlu olarak gösterme çabaları içinde oldukları anlaşılmaktadır. Bu çabanın nedeni 1298 yılında Elbistan merkezli olarak kurulan, 1515 yılında Turnadağ Muharebesiyle yıkılan ve Osmanlı Devleti'ne bağlanan Dulkadiroğlu Beyliği'nin Osmanlı Sarayı ile akraba olmasıdır. Uzunçarşılı'nın verdiği bilgilere göre, birçok Osmanlı sultanının eşi, annesi, babaannesi gibi çok birinci derece akrabaları Dulkadirli kızıdır. Uzunçarşılı'nın verdiği bilgi, romanda şu cümle ile desteklenmektedir.

Sultan Memed'in Anası da Dulkadirli Sultanının kızıydı. O yüzden Toros dağları Osmanlı bizim yiğenimizdir, der, övünürdü (Kemal, 2020).

Dulkadiroğlu Beyliği'nin yıkılması ve sonraki süreçte Dulkadiroğlu soyundan gelmeyenlerin nasıl Dulkadiroğlu oldukları ve siyasi elitlere dönüştükleri şu cümlelerle anlatılmaktadır:

Dulkadiroğulları derlerdi bunlara. Ortadoğu'nun en güçlü hükümdarlıklarından birisini bin üç yüz otuz dokuz yılında kurmuşlardı (Kemal, 2020).

Dulkadiroğulları bir beyliktir, yazarın ifade ettiği gibi Ortadoğu'nun en güçlü hükümdarlıklarından birisi değildir. Aksine varlıklarını devam ettirmek için Osmanlı Devleti ile Memlük Sultanlığı arasında denge politikası güderek varlığını sürdürmeye çalışmıştır. Dulkadiroğulları Beyliği'nin, Osmanlılar ile Memlüklüler arasında bir anlaşmazlık konusu olduğu, Beyliğin Osmanlılar tarafından sona erdirildiği tarihsel bir gerçekliktir.

İlk Beyleri Karaca Beydi. Adıyaman, Malatya, Harput, Antakya, Maraş, Antep, Samsat, Zülkadriye, Antakya Beyliğin sınırları içindeydi. Beylik, bin beş yüz yirmi birde son Beyleri Ali Beyin ölmesiyle Osmanlı'nın eline düştü ve son buldu. Ve üç yüz yılda ne olduysa oldu, Dulkadiroğullarının namı nişanı silindi (Kemal, 2020).

Politik ve ekonomik güç edinmek, yerel elit olmak için Dulkadiroğlu soyundan gelmek Toroslarda oldukça önemlidir. Türkmen olan Dulkadiroğulları Beyliği'nden ele geçirilen yaylalara sahip olmak, arazi imtiyazlarını kullanmak için Padişah Fermanına ihtiyaç vardır. İnce Memed romanlarından anlaşıldığı kadarıyla, Osmanlı'nın son döneminde evrakta sahtecilik yapılmak suretiyle, yayla ve arazi kullanım imtiyazına sahip olma isteği yaygınlaşmıştır.

O soydan hiçbir kişi kalmadı. Sağda solda, ben Dulkadiroğlu soyundanım, diyen birkaç kişiden başka. Onların da ellerinde ne soyağaçları, ne de şecereleri vardı. Ama sonraları Toroslarda çok Dulkadiroğlu çıktı ortaya. Maraşta ünlü

bir Hoca, Molla Tahsin vardı. Şam Medresesinde okumuş, hattat olmuş... Hat sanatı eski hükmünü yitirdiğinden Molla Tahsin Efendi geçinmenin, hem de zengin olmanın yolunu aramış, bulmuştu. Her on beş altını bastırana bir Dulkadiroğlu soyağacıyla, Padişah'tan yaldızlı, tuğralı bir ferman veriyordu. Tahsin Efendi o kadar çok Dulkadiroğlu soyağacı, o kadar çok Padişah fermanı yazdı ki, Toroslarda Dulkadiroğlu soyundan geçilmez oldu (Kemal, 2020).

SONUÇ

Her coğrafyanın üzerinde bir siyasal yapı inşa edilmiştir ve her siyasal yapı kendi kurumlarını oluşturmuş, yerleşik kurumlara dönüştürmüştür. Oluşan yerleşik kurumlar insan ilişkilerini, yöneten-yönetilen ilişkisini, üretim biçimini ve gelir dağılımındaki paylaşımı belirler. Bunların tümü bir coğrafya üzerindeki toplumun siyasal yapılanmasını biçimlendirir. Siyaset sosyolojisi, jeopolitik yaklaşımın bilimsel analizlerini, özellikle mekânsal anlamda yapılmış analizleri sistematik bir yaklaşımla inceler ve bütüncül bir kavramsal çerçeve ortaya koyar. Roman yazarları, mekânsız bir roman yazamayacakları için, yazdıkları romanlarda önce mekânı betimlemek zorundadırlar. Onları yaptıkları bu betimlemeler, çoğunlukla mekânın analizini de içermektedir.

Yaşar Kemal, İnce Memed romanlarında, insanın çevreyi algılayışını mekânları tasnif ederek anlatmaktadır. Koruyucu, tehlikeli, güvenilir, güvenilmez gibi nitelikler mekânları betimlemektedir. Bu yüzden İnce Memed romanlarında coğrafya olayın mekânı değil, kahramanıdır. Örneğin Kasaba sözcüğü, İnce Memed romanlarında 781'i İnce Memed 3'te olmak üzere, toplamda 1770 kez kullanılmıştır (Uyar, 2023).

“Haydi kasabaya, Kaymakama gidelim.” (Kemal, 2021).

Yukarıdaki cümlede kasaba, coğrafi bir mekân değil, siyasal bir mekân, onun ötesinde bir şahıstır.

“Ne kadar çabuk gider de İnce Memedin ölümünü o kadar çabuk kasabaya ulaştırırsan, kasaba Ağaları seni paraya boğar, seni zengin ederler.” (Kemal,2021).

Bu cümlede ise kasaba, ağalarla özdeşleştirilmiş, mülkiyet ilişkisi ortaya konulmuştur. İnce Memed romanı için Yaşar Kemal, “Ben mecbur adamın romanını yazdım.” demiştir. Bu söz, siyaset sosyolojisi ve coğrafya açısından şu şekilde okunabilir: İnsan içine doğduğu coğrafyanın ona çizdiği kaderle yaşar ve dolayısıyla var olan siyasi oluşumun sınırları içinde varoluş mücadelesi verir. Bu kaderi değiştirmek için girişilen çabalar aslında bir mecburiyettir. İnce Memed'in eşkıyalığı da bu durumda bir mecburiyettir. Sivil itaatsizlik gibi barışçıl eylemlerle kader değiştirme şansı yoktur.

İnce Memed'in mecburiyeti, Sakarya Şeyhi'nin ağzından İnce Memed'e aktarılmıştır. “Zuhur ve huruç etmeye mecburum (Kemal, 2021).

Günümüz Türkçesiyle İnce Memed, ortaya çıkmaya ve ayaklanmaya mecburdur. Aslında İnce Memed üzerinden verilmek istenilen mesaj şudur: İnsanın çevresiyle kurduğu her türlü etkileşim bir mecburiyetin sonucudur.

İnce Memed için “coğrafya katedir.” fakat aynı zamanda coğrafyanın kaderini değiştirmeye de mecburdur. İnsanlar, coğrafyalarının kaderini değiştirebilirler mi? Evet, değiştirebilirler yanıtı verilebilir. İnsan, ancak belli bir coğrafi bölge üzerindeki siyasal ve ekonomik sistemi değiştirebilir. Bunun için İnce Memed gibi karakterlere gereksinim vardır. İnce Memed ve köylüleri için çakırdikeni katedir, çakırdikeni kötülüklerin en büyüğüdür. Kaderi değiştirmek için çakırdikeni ile mücadele etmek, onu kökten ortadan kaldırmak gerekir. Çakırdikeni İnce Memed 1'de kötülüğün simgesidir. Köylüye kötülük eden zalim, gözü dönmüş ağaların, yöneticilerin, askerlerin simgesidir (Uysal, 2016). İnce Memed 1'de, Memede, halka zulmeden ağayı öldürünce, köylüler çakırdikenlerini ateşe verir. Ateşe verilen aslında çakırdikeni değil, ağalık düzenidir. Anlatılmak istenen budur: İnce Memed'in veya ona benzer insanların kader değiştirebileceğini vurgulamaktır. İnce Memed romanlarının siyaset sosyolojisi açısından ana vurgusu adı konulmamış bir düzen değiştirme çabasıdır. İnsanlığın tarihiyle başlayan, doğa-insan, insan-insan, insan toplum mücadelesinin tarihsel birikiminde mikro ve makro boyutlarda düzen değiştirme girişimleri hep olmuştur. Bu girişimlerin bazıları dünya tarihinde büyük boyutlu değişim ve dönüşümlere yol açmıştır. İnsanlık tarihi bir anlamda bu şekilde yazılmıştır. İnce Memed romanlarının ana teması bu tarihin, belli bir coğrafyada (Çukurova ve Toroslarda) kurgulanmış halidir.

İnce Memed romanlarında siyasal sistem sorgulanmış, sistemin değişmesine dair okuyucuda ortak bir inanç oluşturulmuştur. Ezilen, hakkını arayamayan, alamayan insanların bir araya gelerek hak araması, mücadele etmesi anlatılmamış, tek bir insanın, bir kahramanın ortaya çıkıp sistemle hesaplaşması anlatılmıştır. Toplumsal tabakalaşma sisteminin en altında yer alan sosyal sınıflar, kendilerini kurtaracak bir kahramanı beklemişlerdir. Çukurova köylüleri, Cumhuriyet'in kuruluşunda ortaya çıkan yeni düzenin oluşmasında kendisine biçilen rolün farkında olmamıştır, onlar hep bir kurtarıcı beklemişler, fakat bekledikleri kurtarıcı hiçbir zaman gelmemiştir. İnce Memed romanlarında yeni bir toplumsal düzenin inşa edilmesinden söz edilmektedir. Her yeni sistem inşasında, her sosyal sınıf kendi meşru hedeflerini oluşturma çabasıdadır. Anacak şu da bir gerçektir: Hedef oluşturma çabasından

bağımsız olarak, ekonomik kazanımların elde edilmesinde ortaya çıkabilecek riskleri kimse hesaba katmaz. Böyle zamanlarda riskleri üstlenmekten çekinmeyen, liderlik yapan birisi yoktur (Şeker,2019). Bu nedenledir ki, bu bilinç yapısındaki insanların yaşadığı coğrafyalarda masallar, efsaneler, destanlar sürekli olarak türetilmektedir. Düzene başkaldıramayan insanın/insanların kolektif bilinçaltı efsanelerle, masallara şekillenmektedir. Bu anlamda destansı bir roman olan İnce Memed serisi bir taraftan Çukurova ve Torosların bilinçaltı coğrafyasını betimlerken, aynı zamanda Çukurova ve Toroslardaki siyasal iklim hakkında somut değerlendirmelerde bulunmaktadır.

Bu çalışma, siyaset kurumunun ve siyaset biliminin sadece siyaset bilimi açısından değerlendirilmesinin yetersiz olduğunu iddia etmektedir çünkü siyaset, kamusal alanının her anında kendisini görünür kılmaktadır. Siyaset, aynı zamanda tüm beşeri uğraşlarda da kendisini hissettirir ve görünür kılar. Bu nedenle siyaset bilimi okumaları ne kadar önemliyse bir o kadar da siyaset sosyolojisi, edebiyat sosyolojisi, coğrafya, edebiyat coğrafyası okumaları önemlidir. Bunun yanı sıra coğrafi merkezli edebiyat okumaları, siyasi coğrafyanın anlaşılması ve anlamlandırılması bakımından önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Akengin, H., & Yaşar , A. (2019). Siyasi Coğrafya Literatürü Üzerine Bir Değerlendirme. Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, 17(34), 421-439.
- Demirli, A. (2018). Devrimin Çocuklarını Yargılamak: Jakobenler. Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 57-68.
- Doğanay, H., Şahin, İ. F., & Özdemir, Ü. (2007, 7). Feminist coğrafya ve kadın göçmenler. Doğu Coğrafya Dergisi, 12(17), 7-16.
- Günel, K. (1995). Siyasi Coğrafyada Yeni Yaklaşımlar. Türk Coğrafya Dergisi, 0(30), 457-461.
- Karasar, N. (2009). Bilimsel Araştırma Yöntemi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Karpat, Kemal H. (2010). Osmanlı'dan Günümüze Elitler ve Din. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Keleş, R., & Ünsal, A. (1982). Kent ve Siyasal Şiddet. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Kemal, Y. (1984). İnce Memed 2. Toros Yayınları.
- Kemal, Y. (1986). İnce Memed 1. Toros Yayınları.
- Kemal, Y. (2020). İnce Memed 4. İstanbul: YKY.
- Kemal, Y. (2021). İnce Memed 3. İstanbul: YKY.
- Kırlı, Ö. (2015, Mart-Nisan). Sivil itaatsizlik ve Henry David Thoreau. Akademik Bakış Dergisi(48), 445-49.
- Kışlalı, A. T. (2010). Siyasal Sistemler, Siyasi Çatışma ve Uzlaşma. İstanbul: İmge Kitap Yayıncılık.
- Naci, F. (2017). Yüzyılın 100 Türk Romanı. İstanbul : Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Öngör, S. (1963, 01 01). Siyasi Coğrafya ve Jeopolitik. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 18(01).
- Özkanan, A., & Erdem, R. (2014). Yönetimde Kayırmacı Eylemler: Kavramsal Bir Çerçeve. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 179-206.
- Özkanan, A., & Erdem, R. (2015). Yönetimde kayırmacı eylemler: Kavramsal bir çerçeve. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 179-206.
- Paker, M., & Buğu, B. (2016). Türkiye'de İşkence Mağdurlarının Psikolojisi Üzerine Yapılmış Araştırmaların Gözden Geçirilmesi. Türk Psikoloji Yazıları(19 (Özel sayı)), 76-92.
- Şeker, A. (2016). Yaşar Kemal'in romanlarının sosyolojik dokusunu feminist edebiyat açısından değerlendirmek. İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi, 15-35.
- Tarhan, B. (2022). Siyasi Bir Roman Olarak Veba Geceleri. DTCF Dergisi, 977-996.
- Uyar, G. (2021). Göç ve Göçmen Davranışlarında Gözlemlenen Sosyal Psikolojik Boyutlar. Journal Of Social, Humanities And Administrative Sciences, 2071-2085.
- Uyar, G. (2023). Edebiyat Coğrafyası Bağlamında Roman Okuma Örneği: İnce Memed Romanları. Yüksek Lisans Tezi. Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

Uysal, A. (2016). Yaşar Kemal'in İnce Memed -I Romanının Mekân, İnsan İlişkisi Bağlamında Değerlendirilmesi. *Mecmua, Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 36-48.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.